

УДК 349.6

ПРАВОВА ПРИРОДА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

**М.А. ДЕЙНЕГА, кандидат юридичних наук,
О.В. КОРЧОВИЙ, студент магістратури юридичного
факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України¹**

Анотація. У статті визначено правову природу екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України, досліджено наукові підходи до формулювання і співвідношення понять «екологічна безпека», «військова безпека», «екологічна безпека в діяльності Збройних Сил України», виявлено юридичні ознаки екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України.

Ключові слова: екологічна безпека, військова безпека, екологічна безпека в діяльності Збройних Сил України

Діяльність Збройних Сил України продукує виникнення екологічно небезпечних факторів. За оцінками експертів екологічних служб міністерств оборони зарубіжних держав, сумарний ефект від впливу збройних сил на довкілля в мирний час можна порівняти із впливом однієї з галузей промисловості середнього масштабу [9]. На жаль, нині, у період військового конфлікту на сході нашої країни, проблема забезпечення екологічної безпеки у військовій сфері не є актуальною. Органи державної влади, зокрема: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України тощо, недостатньо приділяють уваги правовому забезпеченню додержання вимог екологічної безпеки у військовій сфері. На початку ХХІ ст. порушувались питання про затвердження концепції зменшення негативного впливу військових об'єктів на екологічний стан країни, а також необхідності оцінки екологічних ризиків, обмеження впливу військової діяльності на навколишнє природне середовище. Однак подальшого розвитку зазначена концепція так і не отримала. Крім того, малодослідженою є піднята проблематика й у науковій сфері. Наведені факти зумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є дослідження правової природи і виявлення юридичних ознак екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України.

Правовідносини щодо забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України врегульовані Конституцією України, Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. [1], «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р. [2], «Про правовий режим воєнного стану» від 6 квітня 2000 р. [3] та іншими нормативно-правовими актами.

На міжнародному рівні правові засади забезпечення екологічної безпеки у військовій сфері містяться у Конвенціях ООН: «Про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище» від 18 травня 1977 р. [4], «Про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення» від 13 січня 1993 р. [5], «Про заборону розробки, виробництва та нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення» від 26 березня 1975 р. [6] тощо.

В еколого-правовій науці визначення екологічної безпеки як правової категорії має різноманітне тлумачення. Екологічна безпека розглядається як захист людини і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу; умова збереження здоров'я людей і забезпечення сталого соціально-економічного розвитку; баланс розвитку екосистем; діяльність щодо захисту життєво важливих екологічних інтересів; складова частина міжнародної екологічної безпеки тощо.

У ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. сформульовано нормативне визначення екологічної безпеки як такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей [1]. Враховуючи, що екологічно небезпечні фактори в силу відповідних властивостей навколишнього природного середовища діють не тільки в межах кордонів певних держав, важливим є правове оформлення поняття екологічної безпеки на міжнародному рівні. Так, у липні 1988 р. на нараді колишнього Політичного консультативного комітету держав-учасниць Варшавського договору було зазначено, що міжнародна екологічна безпека має сприяти сталому й безпечному розвитку усіх держав і створенню сприятливих умов для життя кожного народу та кожної людини, що передбачає такий стан міжнародних відносин, за якого забезпечується збереження, раціональне використання, відтворення і поліпшення якості навколишнього середовища

Багатоплановий характер екологічної безпеки вимагає з'ясування особливостей її юридичної природи у діяльності Збройних Сил України. При цьому діяльність у військовій сфері обумовлена потребою забезпечення саме «військової безпеки», а тому необхідним вбачається дослідження співвідношення понять «екологічна безпека в діяльності Збройних Сил України» і «військова безпека». Науковцями наводяться різні доктринальні підходи до формулювання понять екологічної та військової безпеки.

Поняття військової та екологічної безпеки тісно взаємопов'язані. Зокрема, від стану екологічної безпеки залежить стан військової безпеки. Виникнення військової небезпеки збільшує ризик виникнення екологічно небезпечної ситуації. О. С. Колбасов вказував на те, що між поняттями «військова безпека» та «екологічна безпека» є явно виражений взаємозв'язок, який обумовлений їх загальним призначенням – відвести загрозу масової загибелі людей [7, с. 48]. В.І. Андрейцев зазначає, що забезпечення екологічної безпеки у військовій діяльності пов'язано з трьома видами загроз: екологічною агресією, загрозою національній безпеці за рахунок зовнішніх екологічних

проблем; впливом на національну безпеку внутрішніх екологічних проблем [8, с. 112].

Серед ознак екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України науковці виділяють:

а) елемент транснаціональної, національної, регіональної і локальної безпеки;

б) стан розвитку суспільних відносин, врегульованих нормами права екологічної безпеки та правових зв'язків між цивільними особами та військово-службовцями Збройних Сил України, у процесі здійснення військової діяльності;

в) наявність системи державно-правових (зокрема заходів демократичного-цивільного контролю) та інших соціальних засобів запобігання виникненню різноманітних загроз шляхом регулювання екологонебезпечної діяльності у військовій сфері;

г) спрямованість на сферу екологічно ризикованих видів військової та цивільної діяльності чи природних стихійних явищ, здатних призвести стан довкілля до рівня, небезпечного для життя і здоров'я людини та суспільства в цілому;

д) попередження екологічно ризикованих військових дій, станів і процесів, здатних завдавати шкоду державі, суспільству чи окремій людині [7, с. 50].

Слід також зазначити, що наказом Міністерства оборони України «Про заходи щодо організації екологічного забезпечення Збройних Сил України» від 4 липня 1995 р. № 171 [9] було зроблено спробу дати нормативно-правове визначення екологічної безпеки у діяльності Збройних Сил України. Згідно із Наказом під екологічною безпекою розуміється сукупність властивостей у цілому Збройних Сил України, оточуючого їх природного середовища й стану організаційних і технічних засобів, які забезпечують виключення або зведення до мінімуму впливу несприятливих екологічних факторів діяльності Збройних Сил на навколишнє природне середовище, населення, особовий склад, військові об'єкти. Відповідно до Наказу наведене визначення стосується загального поняття «екологічна безпека», хоча фактично охоплюється лише сферою екологічної безпеки у діяльності Збройних Сил України [10].

Дослідивши доктринальні підходи до означеної проблематики і проаналізувавши визначення, закріплені у нормах національного законодавства й міжнародних документах, екологічну безпеку в діяльності Збройних Сил України можна визначити як об'єкт права екологічної безпеки, такий стан розвитку правовідносин у сфері діяльності Збройних Сил України, за якого системою правових та інших соціальних заходів на усіх рівнях (транснаціональному, національному, регіональному, локальному) гарантується захищеність права громадян (цивільних та військових осіб) на безпечне для життя і здоров'я довкілля, забезпечується регулювання здійснення екологічно небезпечної військової діяльності й запобігання погіршення стану довкілля та інших наслідків, небезпечних для життя та здоров'я людини і суспільства в цілому, попередження екологічно ризикованих військових дій, станів і процесів, здатних завдавати шкоду державі, суспільству чи окремій особі [11, с. 178]. Специфіка військової сфери вимагає сучасних

доктринальних і нормативно-правових підходів до визначення поняття екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України, а також розроблення досконалого правового механізму її забезпечення.

Список літератури:

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
2. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
3. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
4. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище : міжнародний документ від 18 травня 1977 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення : міжнародний документ від 13 січня 1993 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Конвенція про заборону розробки, виробництва та нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення : міжнародний документ від 26 березня 1975 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Колбасов О.С. Концепция экологической безопасности (юридический аспект) / О.С. Колбасов // Советское государство и право. – 1988. – № 12. – С. 47–55.
8. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.-практ. посібник / В.І. Андрейцев. – К. : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
9. Про заходи щодо організації екологічного забезпечення Збройних Сил України : наказ Міністра оборони України від 4 липня 1995 р. № 171 // Офіційний вісник України. – 1995. – № 101.
10. Про затвердження Положення про взаємодію та обмін інформацією Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державного комітету з питань охорони державного кордону України, Національної гвардії України, Цивільної оборони України та Міністерства охорони навколишнього природного середовища з питань охорони навколишнього природного середовища : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державного комітету з питань охорони державного кордону України, Національної гвардії України, Цивільної оборони України від 3 серпня 1992 р. // Офіційний вісник України. – 1992. – № 128.
11. Клемин В.В. Обеспечение экологической безопасности при повседневной деятельности воинских частей и подразделений : учеб. пособ. / В.В. Клемин, Г.П. Луценко, В.А. Ременсон. – М., 2000. – 301 с.

В статтє определена правовая природа экологической безопасности в деятельности Вооруженных Сил Украины, исследованы научные подходы к формулированию и соотношению понятий «экологическая безопасность», «военная безопасность», «экологическая безопасность в деятельности Вооруженных Сил Украины», обнаружены юридические признаки экологической безопасности в деятельности Вооруженных Сил Украины.

Екологіческая безпека, военная безпека, екологіческая безпека в діяльності Вооруженных Сил Украины.

The article defines the legal nature of ecological security in the Armed Forces of Ukraine, studied scientific approaches to the formulation and value concepts of «ecological security», «military security», «ecological security in the Armed Forces of Ukraine», found legal features of ecological safety in the Armed Forces Ukraine.

Ecological security, military security, ecological security in the Armed Forces of Ukraine.